

Danes so me prvič prevezali. To je tretji dan, da sem tukaj. Spomnil sem se vsega. Pred mano stoje podobe in se izmenjujejo.

Ovil sem roko okrog bukve, za katero sem le našel kritje pred krogلامي, ki so letele od vseh strani. A za mojim hrbtom je stalo še nekaj debel, tako srečno so stala, da se mi je bilo treba včasih le malenkostno premakniti, pa sem bil popolnoma zaklonjen tudi od te strani.

Bitka je trajala že dolgo, celo uro. Sedaj so pričeli vpiti tudi Nemci in vermani. Kakor da so se nalezli od nas. Mi smo bili spčetka prav glasni, saj smo jih sprejeli, da se je lovil odmev po gozdu — zdelo se mi je — brezkončno. Ne, odmev ni prišel nikdar do kraja, ker smo vpili zmeraj znova. To je takoj vzdignilo bojno občutje.

Opazil sem, da se plazijo tovariši naokoli vse češče v zemljanke, pa se spet vračajo na položaje, no, nekateri se tudi niso vrnili. Seveda. Tisti, ki so spet prihajali, so bili za silo obvezani, toda nekaj drugega je bilo važnejše. Prihajali so iz zemljank odločeni, kakor da so hodili noter po pogum. No, po pogum noter niso hodili, pač pa po razmislek.

Ko so se po razmisleku vračali, so spet vpili, merili, streljali, dokler je šlo. A vpili so tudi vermani in teh je bilo — tako se nam je zdelo, ko smo oprezovali mimo debel v daljavo in nižino — kakor listja in trave.

In vendar jih nismo dodobra videli, ker so se skrivali tudi oni. Zelo so se zaklanjali in prav blizu sploh niso prišli. Najbrž je bilo izmerjeno, kako daleč orožje nese in tiste daljave so se trdno držali. Imeli so pač več vrst orožja in padale so mine in nismo razločili od kod. Obroč je bil sklenjen koj od kraja. Nekaj posebnega je bilo, preden so se uredili. Gledali so iz dokajšnje daljave in dolgo pre-mišljevali. Dogovarjali so se, kako bi se ta stvar napravila, mi pa smo tudi vedeli, kako je. Cele ure so se urejali, češ nič nam ne bo ušlo. A gotovo so hoteli biti brez izgub, da, to jih je zadrževalo. Bilo je nekaj zajčjega v tem njihovem obnašanju in kasneje smo spoznali, da se zanašajo le na svoje težko orožje, na ono, ki ga nismo videli.

To je Minko pogrelo. Oživela je sicer koj ob osmi zjutraj, ko je oddala Ajca svoj prvi strel — to je bil ta dan sploh prvi pok — in je bila Ajca zaradi tega hudo grajana. Tudi zagrozili so ji, da bo po končanem spopadu sojena, toda kdo jo bo sodil in koga bo sodil? Zato groznja ni prav prijela, bila je izrečena bolj iz navade in tudi zalegla

ni. Le opozorilo, da nimamo odveč streliva, da je vsak strel vreden svojega sovražnika, je spravilo ta prvi samovoljni pok nekoliko v stran. Vendar smo bili zaradi tega celo uro v razmišljanju, pretehtavanju in odločanju. Bila je hudirjeva zadeva. Ta, ki je rekel, da smo se sami izdali, je takoj čutil, da ni bilo kaj izdati, ker je bilo vse vnaprej pripravljeno. Tudi drugi, ki je siknil: »Zgodaj, prezgodaj!« je vedel, da je bilo odločeno že prej, preden sta privozila mimo dva smučarja. V popolni gozdni tišini nista bila slišna. Komaj vidna, ker sta polzela med debli. To je bilo dan poprej. Da sta se ustavila, bi ju komaj razločil. Samo njihov premik je bil zaznaven. Tudi jastreb ne vidi visoko iz zraka drugega kakor goli premik. Šele ko se spusti in se mu živi plen potuhne, postoji, šele takrat ve, kje je kaj in kaj je kje. Z nami je bilo prav tako. Potuhniti se je bilo kasno. Naše bivanje nas je izdalo, ker je razgrnila zima naokoli brezdanji prt, sneženo ponjavo. Na njej pa je bil opazen vsak pregib kakor na telegrafistovem papirnatem traku. Sneg je beležil stopinje. A to je bilo dan poprej — popoldne, pred mrakom sta švignila dva smučarja mimo.

Minka je splezala na drevo, ko je borba trajala uro, a splezala je zaradi tega, ker je hotela zanesljivo zadeti. Napadalci so se nam vseeno malce preveč skrivali, ko pa je prišla nekaj metrov više in se je dobro namestila v široki rogovili stare bukve, je dobila precej razgleda, ki nam je vsem manjkal. Plezala je dobro, dasi je zaradi varnosti skočila najprej meni na rame in se šele nato pognala kvišku. Bala se je namreč, da bi se lahko že prej kaj zgodilo in bi se do dobrega razgleda sploh ne povzpela.

Vendar jo je tudi preveč razganjalo, da ni zdržala na mestu. Taka obkolitev se ji je zdela nekaj takšnega, da je treba dobro zavpiti, preden se zgodi. V križajočem se pokanju in prepevanju — nekateri so vpijoč prepevali na svojo roko — nisem razločil, koliko strelav je oddala. Oddala jih je pa več. Enkrat sem razločil, da je morala prav zadeti, ker se je silno zavihtela in zavpila.

Spozabil sem se in položil roko okrog debela. Istočasno me je na roki zaščemelo, ko je kanila z drevesa toplá kaplja nanjo. To je bilo tisto. Še preden sem se umaknil, jo je orosila druga in tretja in nato sem napol ulovil dekletke, ki je polzelo in se spuščalo z rogovile v bukvi nad mano. Spčetka se je spuščalo previdno, počasi, kakor je pa prihajalo bliže k meni, je nekako štrbunknilo name in obležalo pred mano na snegu.

Rad bi ga bil zavlekel v zemljanko, ki ni bila daleč od one bukve, pa ni bilo mogoče. Z drevesa so tačas padali okleščki in razumel sem, da je nekdo še zmeraj meril na ono mesto. Zato se nisem upal ganiti,

samo roke sem umaknil z debla. Najina kri se je bila pomešala. Pri meni je šlo skozi in prav blizu te odprtine je kanilo toplo tudi od nje z drevesa. Zato se nisem brisal. Tudi prevezal se nisem. Minka je bila velika lepotica, in ko je takole prihajala in službeno odhajala iz taborišča v gozdu, sem se včasih ozrl nanjo in pomislil, da pada soj iz njenih oči vsenaokoli — na premrzle bukve, na tople zemljanke, na nas vse in da nam je zato dobro, kaj več pa nisem mogel in nisem smel pomisliti.

Tudi se mi je zdelo, če je Minka tu, smo lahko mi drugi mirni in ni treba, da bi iskali kaj drugega.

Tega sem se domislil danes, na tretji dan, odkar so me prevezali. Zdravnik ni kazal posebnega zanimanja zame. Nagledali so se me bili že ob prihodu. Pred mojimi vrati je na hodniku straža, ki pride z nočjo in stoji tam do jutra. Okna kraj moje postelje imajo močne križe, okna na hodniku prav tako.

Ponoči me je zbudil krik. Toda niti takrat nisem vedel, ali je bilo v snu ali je bilo v razčujenosti. Ne, bržkone v snu, to pa zaradi tega, ker mi je ostal krik v krvi in tudi vem, da ga bom nosil do zadnjega s sabo. Saj so reči, ki ostanejo v krvi, ko jih je uho pozabilo.

To je bil krik starega Ariha, ki je bil pri nas s štirimi svojimi sinovi, dasi je bil najmlajši še otrok. To je bil krik, ko je stari Arih zavihtel ono jutro, na osmega je bilo, puško in pohitel tistih ubogih nekaj sto korakov, da prebije obroč, da se prebije. Ali je bilo dve sto ali tri sto korakov? To je bil krik v presledku, sredi tišine, ko so tako rekoč vsi glasovi potihnili in počakali in zadržano rekli, kakor češ: Zdaj bo pa stari Arih nekaj naglas oznanil, zdaj je on na vrsti! In je zavihtel orožje, ko je tako tekel.

Ozrl sem se iz daljave in celo zdelo se mi je, da me je nekdo opozoril na ta hip. Bilo je dosti daleč od mene, taborišče z vsemi zemljankami je obsegalo v dolžini kilometer prostora. Toda v snegu so tudi glasovi priostreni.

In tako se je zgodilo, da sem se ozrl za tem krikom v daljavi, ko je oni zavihtel puško z lahkoto, kakor da je iz lepenke in služi samo očesu za vabo. Še najbolj je bila kretnja podobna plesalcu, ki hiti z iztegnjeno roko, da mu kdo para ne odpelje. Krik sam je obsegal nekaj zlogov, pridušenih vokalov, ki niti niso bili razločni in so se — kakor se mi je zdelo — glasili:

La — la — la — lo — lo...

Seveda, to je bilo na daljavo. Tako je zdrvel in sneg se mu je kar pokadil pod nogami.

Nekdo zraven mene je ponovil, kakor da hoče onemu pomagati:

»Arih hoče skozi obroč, Arih hoče iz oklepa.«

Vsi smo se spogledali, dasi smo bili samo trije. Duša ostalih pa je utripala tačas v nas posebno živo. Zazijali smo samo za hip, ker smo že v naslednjem iskali z očmi, kje se bo med bukvami pokazala postava z dvignjenim puškinim kopitom. Vse orožje je molčalo. Nobene stvari nismo bolj razločno ujeli na uho, kakor to. Celo orožje je posluhnilo.

Še se je Arih pokazal med črnkastimi debli v daljavi, že smo zdvomili nad njim, in še enkrat. A to poslednjo pot ni bilo več razločno. Pač pa smo razumeli, kako na široko je potegnjen ta zaporni pas — kar mogočno! sem pomislil — in zlasti nam je zagomazelo pod kožo, da so se tako razmestili.

Pustili so ga teči res precej daleč. Tako da smo komaj slišali, komaj kaj videli, kako se je vznesel sneg naokoli, ko se je dvignjena puška spustila. Mi, ki smo taborili na vzhodnem koncu in precej na obodu, smo le slabo razločili.

Zdelo se nam je pa precej razumljivo, da je to storil prav on, njegova zgodba nam je bila malce znana. Bil je kmet z ne preveč zemlje prav na robu teh gozdov, koj spodaj nad dolino. Imel pa je veliko družino in vso so mu, ko se je začela ta krvava drajna, razgnali, pozaprlji, ustrahovali. Otroci so se pa prebili spet do doma.

Stari Arih, ki je to jutro zavihtel svojo puško, se je uprl že pred koncem prve vojne. Sedemnajstega se ni z dopusta več vrnil k svoji enoti, odšel v gozdove in spregovoril popolnoma naravnost — malokdo si je upal poslušati. Zato je bilo razumljivo, da se je poskušal tudi danes.

Poskušal se je, potem pa sta zdrvela še dva sinova. Toda takrat že ni bil več tako vsesplošen molk naokrog kakor ob nastopu starega Ariha. Ne, to je pritikalo samo njemu in niti ne njegovim fantom. Oni niso bili od zelenega kadra iz leta sedemnajstega.

Ob tem se je zgrnil velik trušč naokoli. Mina je udarila v našo kuhinjo, ki je bila precej na sredi taborišča. Kuhinja je bila enako oddaljena od vseh strani in polno razdejane šare je zletelo v zrak — kosi loncev, desak od strehe in mize in dolgih klopi, pa tudi nekaj žerjavice in pelela. Platneno streho naše kuhinje pa je tako čudno vzdignilo, da je ostala razgrnjena med dvema krošnjama starih bukev. Bila je poštena plahta s tovrnega voza ali kamiona zoper ploho in neurje.

»Čisto prav!« sem si dejal. »Škoda, da ni več takih plaht blizu. Počasi bi jih razgrnili na vse strani in to bi bilo za vse naokoli naj-

bolje. Če bi se bila razgrnila takale plahta prejle tam niže, bi Minka sedaj, še sedaj —«

Postalo mi je nekam žal zaradi te prilike in nisem mislil dalje. Kajti v naslednjem trenutku je udarila mina prav na tisto mesto kakor prej in razparala velikansko pregrinjalo na dvoje, da se je klavrno povесilo. Kosi litega železa so leteli v zrak.

Spomnil pa sem se, da je prav stari Arih pripovedoval nekega jesenskega večera, ko je vse dneve tesal in prirejal bruna za naša prezimovališča, kako so Lahi v prvi vojni, če so bili njihovi jarki v nižini, razvešali prednje dolga pregrinjala iz rogoza in trsja. Tako so se za pregrinjali pod sv. Markom bolj prosto gibali, a tudi merili so in kukali skozi zastore.

»Kaj pa mi?« sem ga v dvomu vprašal. Bil je pozen čas pred zimo.

»He — he!« me je živo pogledal in si šel z dvema prstoma skozi belo brado. Skrbno je zlagal kratka brunca za podstavke na kup. Delal je kakor preudaren gospodar za veliko družino in morda je hotel reči:

»Zima je blizu!«

Noč za nočjo so ležale slane in bukev naokoli se je bila dočista obletela, zato je hitel. In ker je bil od sile natančen, ga je čas pestil in tudi delo ga je pestilo.

Stal je na vhodu v zemljanko in se nalahko priklonil. Ugibal je, ali je vstop dovolj visok, in privzdignil nato bruno, kakor če bi zavihal strešico pri kapi. Vhod je sedaj malce zijal. Prišel je popolnoma na plano in uzrl mene.

»Ha, ti dolgin, po sebi sem vzel mero. Bog je najprej sebi brado ustvaril. Nate pa nisem mislil.«

Tudi vrnil se je, a sprevidel, da napušča pri vhodu ne more še više preokreniti. Usedel se je na gomilo ob strani in menil:

»Zemljo pri tleh bomo še za ped ali dve pedi odnesli, pa bo!«

Bil je natančen gradnik.

Tudi se je nezaupno oziral, ko so mu drugi pomagali. A pomagali so mu pravzaprav vsi, bil je kasen čas. Od strani je pogledal, zajel brado med dva prsta in jo pridržal. Stopil je na desko, se ozrl za žebliji, premaknil, pritegnil kaj, najraje ni zinil nobene. Kdaj kdaj se mi je zdel samosvoj. A prihajal je od takega dela, prihajal z male kmetije, razumel sem, da ni bil vaje veliko govoriti.

In tega njegovega poslednjega krika z dvignjeno puško, ko mu je padla iz rok, sem se spomnil ponoči, ko sem se prebudil. Morda so pripeljali kakega ranjenca, ki je obležal v zasedi ali pred zasedo? Kriki ljudi, se mi zdi, kakor da se sčasoma vsi zlivajo v enega in vsi legajo vame, leže v meni in me dramijo sredi noči.

Vsak drugi dan me prevezujejo, toda luknjica na laktu ni glavno, nekaj drugega je. Luknjica bo pustila naposled malo zvezdasto brazgotino in kost spodaj bo grčasta. Toda zaželo me je. Vsenaokoli v obeh zapestjih. To je kakor na mužni vrbovi mladiki spomladi, ko gre otrok z nožem naokoli do belega sladkega lesa, da bo delal piščal. Žico so spleli pretesno, ko so me po končani bitki zvezali v zapestjih navzkriž, saj je zavrtel žico in še vrtel, kakor da zapira steklenico šampanjca ali pa zaboj. Pa to bi še ne bilo. Toda nisem mogel, nisem smel biti pri miru, drugače bi bil zletel z visoko natovorjenega kamiona. Moral sem se upirati in se držati z zvezanimi rokami. Ko je na vabljenicah poskočilo, sem se moral loviti z rokami tako, da sem jih iztegnil in dosegel krajne deske. Ko me je na ovinku vrglo kvišku in pognalo v stran, sem zadel z rokami v stranice, to je bilo, vse truplo sta nosili z žico zvezani roki.

Nekajkrat smo zavozili na sveže posuto cesto, spuščali smo se s hribov, z gozdov, toda, kako je bila cesta posuta, ljudje božji! Res je, da je vojna vojna in cesta cesta, toda tu je moral posipati nekdo nalašč. Kamni kakor hlebci, kamni kakor mački, to je šlo v zrak. Ulovil sem se na debeli verigi, ki je spenjala zadaj obe stranici naravnost povprek, da nista pod tovorom popustili. Lahko si mislite, kako sem se ulovil. Takrat je šla žica do kosti, prerezala kožo in mezdro, kakor bi kdo delil tablo presnega masla. Seveda nisem najprej čutil, ker sem bil otrpel, toda potem nisem mogel izbežgati žice izpod kože. Bilo je, ko je zarezala, kakor da se nalašč še sama steže.

Ti spodaj so pa tudi poskakovali kakor nori. Bili so raztrupani kakor lončenina, ko je priletela mina, in docela pomrzli, trdi.

»Tako hitro!« sem si dejal. »Ni treba veliko, da si mrzel.«

Naložili so me na vrh v zadnjem trenutku, ker pač niso vedeli, kaj bi sedaj z mano. Že mi je firer pokazal s prstom pred sabo, kako naj stopam v dolino pred njim, tu pa ga je nenadoma nekaj pičilo — »to bo zguba!« je pač pomislil — in pokazal je prav tako, kakor prejle s kazalcem pred sabo, sedaj na tovarnik.

Kamion je bil zvrhan že čez in čez, nisi razločil niti toliko, ali so hlodi ali kaj, znočilo se je namreč dotrda. Stegnil sem zvezani roki predse, kakor da sem mu hotel nekaj ponuditi, in razumel je.

»Gor ne moreš? Da, ne moreš!«

Počenič je zadaj ob kamionu, ena noga onih gori, ki so bili naloženi, je tako daleč molela, kakor da se je bila popolnoma ločila in šla čisto v svojo smer. Vendar sem stopil na njegov hrbet in splezal gor. Pa ni bilo lahko, ker sem tega in onega povlekel z mesta in v bežnem trenutku sem celo mislil, da zamahne kdo po meni, ker ga dramim,

ali pa me sune z voza. Naposled me seveda ni nobeden od ležakov ne brenil ne lopnil po glavi.

Ta dan sem bil živ čudež. Ali pa tudi veste, kaj se to pravi, če človek o sebi na ves glas in na vse strani reče: »Le pogledjte me, jaz sem čudež!« Ne, tega morda do kraja ne veste.

To je bilo v tistih minutah, ko so naši streli na položajih pred zemljankami pojenjavali. Te minute so trajale nekaj ur. Potem pa je, kakor da si zatrobental in pozval, pričelo popuščati vse obenem. Vse bolj poredko, vse manj gotovo. Pričelo je primanjkovati. Tudi tistega krika, kakor ob osmih zjutraj, ko so prišli kot tatovi, ni bilo več. Ne samo mož, žensk — Minka! je zavzdihnilo v meni — tudi našega kruha, to je smodnika, hotel sem seveda reči smodnika — a bil je vseeno naš vsakdanji kruh, raje recimo, živeli smo bolj od njega kakor od kruha — ni bilo več. Tako se človek zmede, če preudari vse to.

Ne, naš nastop je bil prav močan, to smo sami čutili, čeprav smo vedeli, doklej bo šel. Bil je pač tak kakor vse naše življenje — zado- stili smo svojim mislim in svojim močem. In zato je bilo nekaj čud- nega, ko se je približal kraj. Naši streli so pojemale, oni drugi pa so grmeli kakor sredi plohe, udarnost se je preselila tja. Toda že niso več slišali vsi, ne, celo vse manj in manj jih je bilo, ki so to še ujeli na uho. In takrat so pričeli prihajati vermani bliže. To je videl le še malokdo. Skakali so prav živo od debela do debela, se zaletavali pa zopet skrili. Oglasil se je njihov prvi, še potajeni, a že glasni smeh.

»Še smo živi!«

Opazil sem. Opazil sem, kako je dosti priletel butelj meril in streljal ven in ven v eno smer, najprej se je pršil sneg, potem pa še samo črna prst, kakor je pač prst po bukovih gozdovih črna in puhla. Raztrupan trup, ki je ležal ondi, se je ob vsakem strelu okrenil kakor slamnat mož na proseni njivi, ko povleče sapa in ga suče. Meril je pravzaprav prekratko. Bila je menda žena našega komandanta, ki je delala v kuhinji, Katarina. Obdržala je skoraj tisto kretnjo, ki jo je imela, ko je polnila zjutraj z zajemalko skodele in sklede, ki so stale v ravnih vrstah na dolgih klopeh, ko smo prihajali na sredo tabora pod veliko plahčo, kjer se je zmeraj nekaj malega kadilo in smo se počasce pomikali v vrsti. Pa dim se je izgubljal, preden je prišel do vrha starih bukev, na to smo pazili. A zrak je bil tu gori oster.

Oni je pa meril in prožil kar dalje, kakor da se vadi. In ker je imel muho naravnano na piko pred njo, jo je vsakokrat sneg, ki je šel v zrak, in potem prst malo privzdignila, da se je roka proti meni iz-

tegnila, seveda dozdevno, kakor da pozdravlja. Ali je pozdravljala Katarina?

S pojemanjem tu, s povzemanjem tam je prihajalo nadme neko čudno občutje, ki ga nisem prej poznal. Ali je bil strah, ne vem, ker ga pravzaprav nisem poznal niti tedaj, ko smo šli v strelcih preko čistine in so čepeli na robu gošče nad nami policisti v zasedi in nas sprejeli, ko smo prišli bliže, s takim ognjem, da se je noč kar razsvetlila. Ali je bila žalost?

Ne, to čustvo je bilo tisto, kar je prišlo pozneje, ko sem postal čudež, hočem reči, ko so gledali name, kakor da sem se vzel iz nepoznatih krajev.

Ko so tovariši tako zapovrstjo onemeli in je oni butec še zmeraj streljal na svoje določeno mesto, so prav nepričakovano prišli mimo njega drugi vermani, vsi v kapah z velikimi strešicami, in šli dalje. Eden se je obregnul ob topoglavca in mu siknil:

»Končaj že vendar, mar ne vidiš —«

Nato ga je dregnil z nasajenim bajonetom v zadnjo plat, da je oni odskočil. Butec je gledal zdaj nasršeno in podmuljeno, kakor da mu je onile razodel nekaj novega, ta, ki je šel dalje, pa se je obrnil in zavpil:

»Mar bi rad, da bi šlo do sodnega dne?«

Sedaj je butec res jenjal in šel za onimi, ki so rinili dalje. Silno radovedno so vsi gledali po tleh, a so se kakor zadeti ustavili, ker se je nekaj zganilo. Še zmeraj so računali s svinčenim dežjem ali pa s kako zvijačo in presenečenjem. Moral je biti kak krepak tovariš, ki se je ves čas težko premetaval in se ni mogel umiriti. A prav ta čas, ko so se oni približali, se je prevrgel v snegu in se dokončno upokojil. A oni so bili seveda na oprezu. Sneg naokoli pa je bil silno zdelan in tudi popolnoma prebarvan. Bilo je tam, kakor da so se usuli kupi binkoštnih rož, vse rdeče in tudi močno premešano z okleščki bukev, kakor da so se med sabo teple.

Vermani so stali vsi na pozor in gledali na izhode iz dveh zemljank, ki sta zijali pred njimi. Pričakovali so, da bo zdaj zdaj zadonelo iz njih, a nobenega glasu ni bilo, zemljanke so bile utehnille. Toda bili so oprezni. Vrnili so se po stopinjah, po katerih so prišli, in šli nato naokoli.

Zdaj so začela vdirati krdela v naš prostor in videl sem, kako so iz hudomušnosti streljala proti odprtinaam zemljank in za hipe postajala. Ali bo še odgovorilo? Ali ne bo glasu? Kam so se poskrili? Saj jih je bilo veliko več! Ta in oni se je prešerno razkoračil. Mimo mene pa ni prišel nihče. Še nadalje so oprezovali, če se v snegu kaj zgame.

Takrat se je napravila trojica proti meni. A niso iskali mene. Iskali so njo, ki so jo imeli na muhi, ko je bila gori v rogovili v bukvi. To je bilo daleč pred poldnem in zdaj je šlo na tretjo popoldne in še je niso zgubili z uma. Zvedel sem, da je položila tri vermane in enega častnika in zaradi tistega častnika so jo prišli iskat.

»Mrha!« je rekel zaničljivo ta, ki je hodil spredaj, »vpij, rjuj, razkorači se, zdaj je čas! Strela božja, če ni bilo Engelberta škoda, takega fanta, takega hofcirja« — rekel je prav po otročje hofcirja — »in iz take družine!«

Sunil jo je od strani, da bi mogel videti njeno obličje.

Sredi mrkega zimskega dne je v snegu zasijalo v gozdu pred nami v nepopisni oledeneli lepoti obličje junaškega deviškega dekleta in se zopet okrenilo od nas. Obrnilo se je od nas tako odločno, kakor da ne zaslužimo, da bi ga gledali.

»Ta bo že povedal!« je rekel nekdo od trojice, ko so odhajali. Razumel sem, da misli mene, a kaj več se zame niso zmenili. Pustili so me, kakor so me našli, in šli po svoji poti.

V zapuščenosti tistih minut, ko so se pričeli zgrinjati naokrog vermani in policisti vse tesneje, sem razumel, da bi bilo zame bolje, da sem jo bil potegnil z drugimi tovariši. Saj jo bom tako povlekel za njimi, toda iskati pot tako sam in po temi res ni lepo. In kdo ve, kako dolga je še ta pot.

Ko so obvohalj in obuhljali vse zemljanke, tudi preresetali so jih še, so se spomnili name. In hodili so me gledat in rekli so, da sem čudež, in — smešno — samemu mi je bilo laže, ko sem si rekel in se počutil kakor čudež. A takoj sem zaslutil, da je to potrebno. Ko sem se spomnil na dolgo pot po temi, ki je pred mano, in kako samcat bom šel za tovarišijo, je bila podoba o čudežu moji domišljiji v tolažbo. Ali ne? S prestreljenimi rokami in preluknjanimi nogami.

In so še ponavljali, da bom povedal in povedal in povedal. Posebno častniki so valjali to besedo po jeziku.

»Ta bo že pojasnil!«

Ali pa: »Ta bo vse obrazložil!«

In še: »Dobro je pa le, da pridemo na čisto!«

Stal sem med njimi, ko so tako govorili, in mislil na dolgo samotno pot po temi, ki me še čaka.

Smehljal sem se. Smehljal in odkimaval z glavo. Ne vem natančno, kaj me je vodilo, morda premraženost onega dne, morda glad, morda, kar je odteklo in odkapalo moči iz mene, stal sem tako med njimi kakor sredi morja, potem ko je podmornica že zdavnaj opravila svoje delo in ni več ladje nikjer in so se mornarji raztepli tako ali tako na

vse strani in je nekdo, en sam, ostal tam nekje v bližini v rešilnem pasu in zre še zmeraj okoli sebe, a na gladini plavajo le razsežne lise nafte in olja, drugega nič.

Prišla je spet ona trojica, ki se je zanimala za ono rogovilo na bukvi, za Minko, in govorila o Engelbertu. Podčastnik je pristopil k meni in rekel:

»Roke!«

Najprej je napravil dosti nalahko, potem pa, kakor da se je nečesa spomnil ali da je nekaj pozabil, je vrtel in vrtel žico v tesno spiralo. Pošteno me je zaželo.

Zaslišujejo me, zaslišujejo. Vedeti hočejo stvari, ki so daleč nazaj.

Včasih so kar dobro pripravljene, kupe spisov imajo pred sabo in ko takole obračajo popisane pole, me nepričakovano vprašajo:

»Je bilo dvajsetega? Dvajsetega!«

Mislil nekaj časa, potem pa odgovorim:

»Dvajsetega?«

To jih ozlovolji.

Toda drugič nimajo nič papirjev pred sabo, miza je prazna in pri dobrem razpoloženju se začno razgovori, da ne vem, kam hočejo, pa tudi ko sem že v postelji in se le spominjam, ne razumem, kaj so bezgali. Poskušajo pač po raznih poteh.

Saj ni čudno, če sledim pri zasliševanju le s trudom, ni čudno. Želja in ukaz sta v meni premagala vse ostalo. Skoraj kakor povelje kriči v meni:

»Nihče naj se ne drzne motiti me, ko prihajajo podobe predme in stoje ves dan pred mojimi očmi.«

In res, glej! Za dva palca debeli železni križi v oknu niso zdržali, umaknili so se. Kakor v megli jih komaj razločim. In zbegani vrabec je priletel mimo, sedel na železo in odletel dalje. Ni mogoče zastaviti poti.

Nad mojo posteljo stoje podobe kakor filmska platna.

Vrača se tisti dan, bilo je lani v maju, ko sva šla z Minko prvič na izlet, za ves dan, ko sva zamudila vlak in bila zunaj dolgo v noč.

Še danes si ponavljam naglas njeno ime — Minka Pusovnik — in sladak, topel srh me obide po vsem životu. Tolikšno moč ima to ime nad mano, pa ne samo ime, tudi jasna podoba ima to moč, da pozabljam mahoma na vse, kar je okoli mene. Železni križ v oknu pri vznožju, straža na hodniku. Oni drugi svet me prevzema in zato sledim le z veliko muko in zamudo tem, ki me izprašujejo in drežajo vame. Ona

podoba iz majskega dne je vse močnejša, zvok besedi iz onega dne in zvok njenega imena je glasnejši kakor to, kar govore tu okoli mene.

Obadva sva bila tipografa, ona je delala v administraciji, jaz pri stroju in vedela sva drug za drugega davno preden sva se spoznala, to je, preden sva med sabo govorila. Hodila sva po istih poteh, vedela drug za drugega, morda nama je bilo zaenkrat to zadosti. Kako ne? Vedela sva, da živiva na istem svetu.

Tisti dan sem opazoval Minko, ko je vozila na kolesu pred mano. Bila je čisto lahko napravljena in še tisto malo blaga je kakor pena frfotalo v sveži jutrnji sapici ob reki med gozdovi. Cesta ni bila prašna, še malo ne, bilo je po dežju. Tudi meglica nad reko, ki je tekla koj pod cesto, se je tega dne kmalu in neopazno razvlekla. Razgrnilo se je nad nama čisto, oprano nebo v maju in prav tako čisti in oprani so bili gozdovi nad nama, dihali so, šli so pa v nedogled. Reka je bila od dežja res še kalna, toda tudi ona nama je dala razumeti, da so za temi skaljenimi valovi sinje in prečiste vode in da ne bo treba veliko čakati.

Okoli mi je obviselo na Minkinih mečih, pa nisem hotel, da bi ona to vedela. Ne, delal sem se, kakor da gledam v stran, v resnici pa sem opazoval, kako se ji je vsakokrat, ko je lahko porinila pedal, nabrala zadaj na mečih mala okrogla kepica in se spet razgubila, ko se je kita pri dviganju sprostila. Delala je prav na lahko, vse, se mi je zdelo, dela Minka na lahko, in to me je vleкло k nji.

Njeno kolo je teklo pred menoj kakor samo od sebe in pomislil sem, da prehaja ta njena lahkota tudi name. Res, kakor breztežno mi je teklo kolo tisti dan, tisto jutro.

Bila sva se dogovorila, da se ustaviva pred krčmo, in začudil sem se, ko je šla moja sopotnica kar mimo. Kakor da je pozabila. Vedel sem, da ni pozabila — toda, kaj je bilo? Vso pot je nalahko predse popevala, poskušala je tudi zažvižgati, pa ji ni šlo in tako je ostala pri popevki.

Vozila je tedaj mimo in rekel sem si:

»Vozi dalje, ker ji je dobro. Nikar je ne moti, nikar ji ne jemlji dobre volje. Ni pozabila, dobro razpoloženje jo je zapeljalo mimo!«

Zato nisem nič kriknil, nič s kolesom prehiteval, drsel sem kar neopazno za njo. Posijalo je zmagovito sonce, majske sonce po dežju, in sedaj sem razločneje videl, kaka krasotica je dekle. Velika, velika. Zdelo se mi je na ovinkih, ko je posijalo sonce naravnost skozi bluzo, da razločim obliko njenih ram in niže spodaj. Vozila je čisto mirno in zdelo se mi je, da bolj plava kakor vozi, zato je nisem smel motiti. Pogačici na mečih sta se podajali sedaj skromneje kakor prej.

»To je od tega, ker plava,« sem si rekel in vozil tudi sam, kar se da nalahko.

Nenadoma je zavila Minka s ceste na trato. V lahno vzpenjajočem se pologu so cvele v osojah pod gozdovi zapoznele jablane.

Pogledala me je globoko in odkrito in rekla:

»Jablane cveto!«

Pogled mi je še visel na rdečkastem cvetju. Razumel sem, da jo ta rožasta krasota veseli in da bi rada posedela. Razgrnila sva plęd in opazila, da sva posnela precej hladne rose, ki se je še držala v senci. Zabrisala jo je z dlanjo, se vrgla skoraj sunkoma na volneno pregrinjalo in zaprla oči. Nalahko se je smehljala.

»Kaj hoče?« sem pomislil.

»Ali ni lepo nič hoteti, nikamor iti, voziti kar tako?«

Večkrat, ne samo sedaj, mi je vzela besedo z jezika, misel iz glave. Zato nisem mogel pritrditi, nič dodati, le nasmehnil sem se.

Toliko je odprla oči, da je videla moj nasmeh. Potem jih je zopet zaprla.

Hotel sem ji biti na voljo in sem jo kar pustil.

»Nič hoteti, nikamor iti...«

Vendar se ji je lice včasih močnejše, včasih slabše pribralo v nasmeh in — dolgo časa je moralo miniti — naposled ji je bušil hehet iz grla. Videl sem, da ima sama s sabo veliko opravilo, in zato sem vprašal previdno:

»To mora pa nekaj biti?!«

Odprla je oči, se zazrla predse, glavo malo privzdignila in rekla:

»Ljudem se smejem, ki so tako prijetno trapasti.«

Mislila je svoje, ki ji vsak dan pripovedujejo, da je življenje neskončno kratko.

»Zakaj pa?« sem vprašal zadržano.

»Omožili bi me radi,« je rekla na pol smeje, »jaz pa jim pravim: Neskončno dolgo, nepregledno! To ne gre po letih, to gre z drugimi merami. A mama skimuje prestrašena z glavo, gre v stran in govori sama s sabo: Hm, tako deklice, napravila se bo, zamukala mladost.«

Spet sva sedela na kolesu, sonce je stalo že visoko, da sem pomislil: Kdaj se je le vzdignilo? In Minka je vozila spredaj, kakor od kraja.

Toda ko sva prišla pred strmec, sva stopila dol. Tu gre tudi voda v globoko tesen in gozd se primakne prav do ceste. Ustavila sva se in se zazrla v reko. Na sredi struge je molel iz vode stožčast, skalnat otoček, pomislil sem, ali bi se dalo na njem sedeti in koj sprevidel, da se ne bi bilo mogoče iztegniti, ležati pa celo ne.

Rekel sem:

»Tudi, kako bi prišel tja? Vrtinec na levi, vrtinec na desni, ali vidiš, kako voda sebe požira? Nevaren element, zahrbtn.«

»Rad bi se kopal,« je uganila moja misel in, reči moram, dobro mi je delo, da jo je uganila.

Korakala sva vstric v hrib in nekako povsem blizu sva si bila tiste trenutke, ko sva tako korakala. Morda si nisva stopila nikoli več bliže. Ni bila samo neka tiha blaženost, nekaj drugega je bilo, da sem stopal takole ob nji; danes vem — bil je ponos, čutil sem se počaščenega, odbranega, takrat nisem, danes pa dobro razberem, kaj je v meni in med nama bilo.

Zato sem menda nagonoma pustil, da je spet vozila pred mano. Lahka, neslišna kakor oblak, kakor pena je šla. Vozila sva počasi. To je, ona je odbrala tak ritem, ki sem se mu prav rad udajal. Da, željno. Kam bi pa tudi hitela? Cilj je pot, cilj je vožnja, cilj je drsenje po cesti, kakor se pomika kazalec na številčniku. Cilj je bivati, ne doseči. To sva tisti dan menda oba vedela in brez besed.

Nekajkrat je med vožnjo okrenila glavo, ujel sem bežno ves mi-kavni profil. Ali je hotela nekaj reči? Primaknil sem se bliže. A že je zdrvela, ker je cesta padla. Tako sva se dokaj dolgo lovila, no, morda tudi ne, vsiljiv pa nisem hotel biti, nisem hotel skaliti spojenosti.

»Pod jezom,« je kriknila nepričakovano, ko sem bil že pozabil. A že je bila dalje. Do jeza se mi je zdelo še dokaj daleč in oddahnil sem si, ko se je ustavila.

Pred obcestno krčmo je bila na vsako stran mize klopca in sedla sva si nasproti. Mežikala sva v sonce, objestno je sijalo. Nataknila je črne naočnike.

»Saj se že kopava v soncu,« je rekla in snela črna stekla.

Toda ko sva prišla k jezu, sonce je stalo že v poldnevu, se je obrnila k meni, kakor da mi ima veliko povedati. Nasmehnil sem se, ko mi je vse zaupala, in obljubil, da bom ubogal. Ona da bi se rada nad jezom kopala, jaz pa naj ostanem spodaj. Rada bi bila popolnoma svobodna, kakor sama zase.

Jez je položen poševno in zaradi tega precej razsežen. Tudi voda je spričo tega nekako ukročena in se razliva na široko, ne hrumi pre-hudo in človek bi si skoraj upal stopiti počez in preko. Ločila sva se in izgubil sem jo, ko sem bil sam pod jezom v vodi, popolnoma izpred oči. Je pa vrbinje, jelšje in topolje razraščeno dosti na gosto. Lahko se skriješ. Tako sem mislil.

Nekaj veselega je bilo v tisti vodi pod jezom. Niže spodaj sem zaplaval, toda vleklo me je nazaj, gori pod skočnikom so bile vode

vse bolj krotke in privlačne. Zašel sem v stran in opazil, da mi je nekaj švignilo pri nogah.

»A tako?!«

Bil je rakec, in ko se je brž umaknil zadenski, ga od kraja še opazil nisem. Šele pozneje, ko sem sprevidel, da jih je več, sem videl, pri čem da sem. Šel sem za njihovo sledjo in prišel čisto v stran. Tam je bilo nekaj slepih in plitvih rokavov, vse se je končavalo v polju z močvirjem in uganil sem, da je tu na pobrežju prava rakovka. Ujel sem velikega kleščarja in ga vrgel na prod. A koj sem opazil, da bo njegov oklep komaj zdržal ob velikem poldanskem sončnem žaru in zato sem mu s šibico pomagal nazaj do grezi in moče.

Tako sem se bil močno oddaljil od jeza in struge in se razgledoval okoli sebe. Takrat sem jo uzrl visoko nad sabo v opoldanski luči popolnoma golo, belo kakor iz alabastra. Uzrl sem jo od strani, oblak jelševja je bil med nama, sklanjala se je enakomerno, zajemala v sklopljene dlani vode in si jo usipala na ramena, da se ji je curkoma raztekala po hrbtu. Njena postava je bila enakomerna, da sem osupnil. Boki, trebuh, jabolčki na poprsju, nobena črta ni bila preveč.

Ali bi vedel povedati, kako dolgo sem gledal? Ne bi vedel. Vrgla se je v vodo, zaplavala, se dvignila, proge vode in curki, ki so ji lili s telesa, so se bliskali v soncu, potem se je zavrtela, zdelo se mi je, da jenjujem živeti. Tega sem se domislil tudi kasneje. Tudi kite, ki si jih je bila ovila naokoli, so mi ostale v spominu.

Ni me videla, a bila je le kos prirode, zato je hotela biti sama. Ali se je razgovorila na štiri oči?

Čisto spremenjena se mi je zdela, ko se je vrnila. Ne samo zato, ker je bila v lica ugreta. Postala je zgovorna, raznihala se je. Na jezu pod neskončno jasnino neba in vode se je odprla. Ali so valovi neba pljusknili vanjo?

Tako sem se spraševal sam pri sebi. Ona pa je govorila mimo mene na široko in se ni zmenila. Od česa le je bila tako prevzeta?

»Da je življenje kratko?« je govorila. »Saj ni res. Če živim nekaj srečnih ur kakor danes, ko zajemam zrak globoko, ko gledam sinjino in luč z očmi, ko se potapljam v valove, je to že kar doba, pa četudi ni merjena s kazalci in merami. Kaj pa tisti, ki teka jutro za jutrom v urad in se vrača vsak večer po isti poti ob isti uri, siv in vsak dan bolj zaprašen in črviv od številčk in rubrik — kaj pa on? Moj današnji predpoldan je prišel delj kakor njegova leta, moje smeri je več!«

Bila je zavzeta, ko je tako presegala samo sebe, nisem je mogel motiti.

»Nisem se mogla odtrgati od zraka in luči. Tega pa ne vedo, samo z elementi je sreča. Tudi ko bom mrtva, bo tako.«

Bila je zavzeta, ko je segala po krožniku in nekajkrat sem se ozrl v stran in v daljavo od krčme, kjer sva v popoldnevu posedela, in pomislil:

»Kje pa je tista deklica, ki je zjutraj bilá?«

Toda bila je ona. Tudi odtujenost jo je minila.

S kolesom je zajemala pred mano, da je bilo veselje, in ko sva se spet ustavila pod cvetočimi jablanami, je vrgla glavo v moje naročje in ljubeznivo čevrljala, bila je še vznesena. Želel sem si to prijateljstvo tako in ne drugačno: ne več, ne manj. To je bila mera, ki je ta dan ustrezala, in oba sva to vedela.

Toda mimo tega svetlega spomina na ta dan, ki sem ga obnovil, mi je v veliko tolažbo še nekaj drugega. Vez je med nama, ne vem, kaj bi rekel, ali je usojena ali kaj. Posebno včeraj in danes, ko regljajo tako pogosto strojnice okrog mesta in slišim, kako buhajo eksplozije dinamita v zrak, stoji podoba spet razločno nad posteljo.

Po hodnikih je med bobnenjem orožja tekanje, jaz pa mislim, kako smo čepeli v zgodnji spomladi v zasedi nad cesto ob Savi. Pot gre tam večkrat skozi prave tesni, nekajkrat pa tudi v strmec. Nemci so imeli svojo uro, ko so prihajali tod skozi, vedeli smo za to uro, ker smo jih bili opazovali, in vedeli smo, koliko jih je navadno zraven. Tudi njihovo vozilo smo poznali.

Tisti dan so imeli zamudo in postajali smo nestrpni.

»Ali Nemcev danes ne bo?«

Prestopali smo se na mestu, ko smo se tako spraševali, in strašno dolgočasno se nam je zazdelo ta hip naše življenje.

Takrat je v daljavi na ovinku pod nami zabrnelo, a to so bili trije ovinki nazaj in pod nami, bili smo na dosti razglednem mestu. Potem je avto še nekajkrat zabrněl, ko je zavijal, brnenje motorjev je bilo vse razločnejše, uzrli smo že voz, kako je švigal.

Stali smo v dveh »etažah«, kakor je rekel naš komandant. Ti, ki so bili nad nami, bilo jih je troje, so imeli svoje cilje do pike določene na desni, petorica spodaj pa na levi strani ceste. Komandant je vsakemu cilj na cesti zarisal in tako so bila tudi orožja namerjena.

Ko je pridrvel avto mimo, so zagrmeli tudi naši strelj, bilo je veličastno, kako je zadonelo vse obenem. Avto se je ustavil. Vojaki so vsi skakali ven, pod previsno steno pod nami, to je oni, ki niso v vozu obležali. Nič nismo videli. Zato smo nad temi pod previsom kmalu

zgubili pregled, a zgodilo se je nekaj, kar nas je osupnilo. Na to nismo pomislili, zdelo se nam je pač predaleč.

Na rahlem holmcu preko Save je stala graščina. Nismo vedeli, da so Nemci v njej. A kmalu se nam je posvitalo. Ko smo opazili — ali je minilo pol ure? — da so oni pod nami iz avtobusa, izginili, smo začeli oprezno zapuščati svoje položaje in prav takrat so nas morali oni na drugem bregu čez vodo opaziti. Seveda, imeli so daljnogleda, imeli so preko vode lep razgled.

Najprej so merili prekratko. Opazili smo v zalivčku, kjer je bila voda mirnejša, kako so se vzdigovali majceni klobučki. Mi smo se napravili k avtu spodaj, a morali smo stopiti naokoli in takrat smo opazili, da svoje strele že boljše uravnavajo. Hoteli smo seči tudi mi do njih, a takega orožja nismo imeli. Tako se je zgodilo, da se je prvi njihov strel potegnil do ceste, in videli smo, kako se je zaril v grušč in prod nedaleč od nas...

Pa kaj! Zopet smo rinili v svoje položaje, to je, mi, ki smo bili spodaj, zakaj oni trije nad nami niso zapustili svojega mesta. A vrnil sem se sam. Kdaj, kam in kje se je zgubila moja četvorica? Tega nisem vedel. Bržčas jim je kaj zasmrdelo. Kmalu se je pokazalo, da so imeli dober nos.

Oni iz gradu je meril sedaj že dalje, a meril je prav proti meni. To sem opazil, ko se je ob vsakem zadetku kamen krusil, bilo je tik pod mojim zaklonom. A zaklon ni bil bogve kaj, preplitek je bil, preozek, nisem se mogel v njem ne prav zravnati ne prav poklekiniti.

Ko sem tako premišljeval v svojem zaklonu, sem tudi opazoval, kako meri oni iz graščine preko Save name. Desno, levo, spodaj, zgoraj, od vseh strani me je prijemal.

»Ostala sva sama!« mi je zakričalo iz pečin nad glavo. Čudno je prihajal glas do mene. Bila je Minka. »Moji zajci so šli iskat boljše deteljo,« je dodala, in pomislil sem, kaj pa zdaj.

»Moj zaklon je boljši od tvojega,« je nadaljevalo dekle, »jaz te bom krila, ko se boš umikal, le povej! K meni!«

Nisem razločil vsega, kar je govorila, res, a toliko sem vendarle slišal. Potem so šli streljati proti gradu nad mojo glavo in oni tam za vodo so morali nekaj premišljati, zakaj kar lep čas je trajalo, da je bil od one strani mir.

»Ali si pripravljena?« sem kričal kvišku nad svojo glavo, »zdaj bi šel, Minka!«

Izgovoril sem glasno njeno ime zato, da bi ne bilo kake pomote, da bi me ne preslišala, toda najbolj zato, ker mi je dajalo moč.

Ni me preslišala. Odgovorila pa je kasno:

»Še počakaj, še! Nekaj oprezujejo, nekaj kanijo. Počakaj!«

Potuhnil sem se in ždel dolgo, zdelo se mi je, celo večnost. Tudi dekle je sedaj malone mirovalo, le poredko je sunil nad mojo glavo v ozračje posamezen pok — to je bilo vse.

Pa so spet začeli oni z onkraj vode in koj sem opazil: name merijo. Mene so imeli na muhi in razumel sem, da se moram pomikati po žlebu v stran. Niso me videli, pa so vseeno šli strelji za mano.

Toda popraviti moram, kar vidim in govorim. Regljanje strojnice zunaj na robu gozda je preglasilo mojo podobo nad posteljo. Pomislil sem:

»Ali si dajejo! Tudi mi smo jim dajali!«

Zato moram popraviti.

Takrat je moralo dekle nad mano v graščini s svojim orožjem nekaj doseči, zakaj z one strani je prišel tako prediren tresk, da sem kar posluhnil.

Minka me je začela bodriti.

»Zdaj, zdaj, zdaj!« je vpila in streljala v lepo odmerjenih presledkih dalje.

»Zdaj ali nikoli!« me je pozivalo in kar lep čas mi prišlo iz graščine nobeno znamenje do nas. Bil sem že daleč v stran, bil sem že v zeleni gošči in previdno lazil po trebuhu kvišku.

»Čim bolj grem v stran, tem bolj se oddaljujem od nje!« sem preudarjal in plezal po poraslem melišču kvišku. »Čim bolj —«

Kar užival sem, ko so Nemei iz graščine obstreljevali spet moj položaj. Zadetki so leteli v sivo, lišajasto pečino in na vse strani so frčali drobci, ko so se svinčenke odbijale.

Jaz pa sem plezal. Lovil sem se za gosto grmovje, ki me je vsega odrgalo in ožurilo, in pod nogami se mi je rušilo kamenje, ki je ležalo tam netaknjeno že od pomnjenja.

»Dobro!« sem rekel glasno in plezal kvišku. Ker se nisem smel vzdigniti, sem prilezel pod strmo steno in obstal. »Kam pa zdaj?« sem se vprašal in si sproti odgovarjal: »Še naokoli, nad to steno je Minka!« Ta misel mi je dala moč, pogum. Slišal sem, da je zopet vpila, besed pa nisem razložil, šle so v stran nad mojo glavo. »Vseeno jih dobro drži v krempljih!« sem pomislil in se presedel z mesta na mesto, z mesta na mesto in se utrudil. Tedaj sem se spomnil, da bi plezal spet po trebuhu kakor močerad, in tako sem storil. Moral sem se hudo oddaljiti od dekleta, zakaj dekletovi strelji so se mi zdeli že daleč v strani.

Priplezal pa sem v popolno in temno hosto in takrat sem se za plačilo samemu sebi spet vzravnal. Bilo je zaslužen plačilo. Dekle sem opazil dokaj pod sabo v strani. Začudeno se je oziralo, od kod prihaja-

jajo moji kriki do nje. Naposled je uganila. Videl pa sem, da je bila ves čas v globokem zaklonu. Tudi trdno lino za merjenje si je bila postavila in tako je delala z mirno roko.

Edina ona je nosila orožje, ki je segalo do gradu, a edina ona je tudi zdržala do zadnjega. Videl sem, da ni bila trudna, ko je prišla do mene, videl pa tudi, da bi bila ostala še vso noč na svojem položaju, napeta je bila, prenapeta. Od nje je žehel nekak upor in jo je lahko stresal, poveljujoči upor. Njena kri se je bila zbudila in sedaj se ni mogla kar na lepem upokojiti. Nisem je poznal od te strani, še slutil nisem in sem se ji, ko sva že korakala skozi neznane hoste in planinske senožeti, čudil, tako da sem jo naposled vendarle vprašal:

(V tem se je raznesla bomba dosti blizu pod mojim bolniškim oknom pod bolnišnico. Stekla v oknu so zazvonila, vendar se niso sesula. Truma ljudi teče po hodniku mimo — kam? Še drugo krdelo podviže in štorclja.)

»Nemara ti bo pa zdaj brez tega dolgočasno? Ali ti je bilo prej, mislim, pred bojem?« sem vprašal Minko.

Govorila je namreč ven in ven ona, hodila sva že več ur, ko je še zmeraj govorila ona, kako je merila, kako so merili oni v gradu, kako so po vsakem strelu menjavali okno, kako so poskušali tudi s strehe, izza dimnikov in kako so si postavljali železne zaklone kakor topničarji. Skrivala je tudi ona svoj daljnogled, a tega ni smel komandant vedeti.

Dasi sem svoje dni to in ono bral, vendar mi je bilo novo, da lahko žehi taka bojna mrzlica iz dekleta, ki — pravzaprav — ni še bogve kaj živelo. Razumel sem, da je to kri in tega nisem vedel.

Ženska? Da, čisto mlada ženska, Minka.

Ta dan sem uzrl nov svet.

Kje je še bolnik na svetu, ki bi se, kakor se jaz, bal, da ozdravi? Pa to ni nič čudnega. Velika smrt hodi naokoli po deželah in tu se pripeti to in ono. Ljudje se boje konca bolezni, ker jih bolezen varuje kakor lepa rdeča plahta. Zato se boje, da bi zlezli izpod plahte, tišče se podnjo. Tudi jaz sem med njimi. Jestu mi dado. Toda kaj je namen, da mi dajejo jesti?

Koliko nas je takih? Malo? Veliko? Drug za drugega ne vemo, to je. In morda nas je res veliko, ali pa veliko več, kakor bi kdo mislil. Toda drug pred drugim in vsak pred vsemi se skrivamo, živimo potuhnjeno, spaja nas samo skupna mati — samota. Skupni oče je pa — strah, da. Samota in strah in veliko umiranje hodi naokoli, vsepovsod, da.

Ni me prijazno gledal zdravnik, ko me je prevezoval na rokah in na nogah, ne danes ne zadnjič. Kaj si pač misli? Zrejamo, zrejamo! Ah ne, to si klepetam jaz, ne on. Kaka logika kozmosa, logika človeštva! Celiš, zdraviš na rokah in na nogah, dokler ni vse zaraščeno, gladko in suho. Dokler se, kakor pravimo, »skoraj ne pozna«. Zadelal si neke luknjice v zidu, zato da potem vso čedno zgradbo zrušiš. Logika, logika! Nekaj izprevrženega je v tem. Mar ne? Toda velika smrt hodi naokoli in zato je tako.

Čim bolj se rana celi, tem krajša je nit — le ponavljaj si! Nit je vsak dan krajša, vem, moje misli pa so vsak dan bolj zbujene, razbohotile so se, prihajajo v krdelih, ne morem jih odgnati. Vem, bolje bi bilo, da bi v meni tega bogastva ne bilo, toda kako naj si pomagam? Ali prihajajo zato, da se poslove? One od mene ali jaz od njih? To je vzajemno bratovstvo in zato je čisto vseeno. Bolje bi bilo, da bi ležal ravnodušen, miren, top. Pa ni tako.

Tudi predmeti okoli mene so jeli govoriti. Mrtva glina, les, marmor. Zrem v vrček iz lončenine za mleko na mizi pred sabo in nena doma opazim, da mi lonček govori. To pravi:

»Vidiš, v delavnici so me tako vrteli, takole sukali, takole oblikovali, takole zagladili, takole zarobili, takole... Lončar si je obliznil brke, ko me je položil na stran, z mehko roko me je posadil v vrsto in dolga vrsta nas je bila po deski, stali smo kakor vojaki, sami mali vrčki, sušili smo se. To je trajalo mesec dni. Včasih so zakurili v delavnici pečko, da smo se hitreje sušili in potem smo šli na glazuro. prijetno so nas položili. Ali me ne poznaš? Ali ne poznaš dela človeške roke, njenega prijema, pečata na meni? Res ne vidiš sledov prstov v glini? O, vse to pač poznaš, le pozabljiv je človek.«

Zdaj pa nekdo to pozabljivost v meni nenehno dramim, in to je moje gorje. Vest življenja se je v meni prebudila in mi ne da pokoja. Govori, klepeta. Pa bi tako rad počival. Komu naj le vse to služi, da prihajajo misli v tropih in kljuvajo po meni.

Spominjam se bolnice, ki sem jo obiskoval na našem dolgem hodniku, njen stan je bil čisto na drugem koncu. Prihajal sem navadno zvečer, ko je zatapljalo poslednje sonce hodnik in se je že odpravljala. Pred sabo na deski je imela v loncu ostrizen zelen asparagus in gledala kakor zamaknjena nanj. Bila je vodenična, dasi ni bila stara, in upanja, da bi še kdaj ozdravela, mi imela prav nobenega.

»Kaj delate,« sem jo vprašal, »Ivana?«

»Kaj delam?« me je vprašala. Pogledala me je z vodenim pogledom ljudi, ki so se že bili poslovili, pa so še vseeno tu. Kakor da so še na nekaj pozabili in prišli iskat pozabljeno stvar.

»Gledam,« je rekla, »kako moj asparagus poganja. Vsak dan je poganjek za milimeter daljši, moja nit pa prav toliko krajša.«

Govorila je preprosto in brezosebno, kakor da računa. Res je računala.

Ne morem se skriti. Velika smrt hodi vsepovsod, vsak hip pripovedujejo to tisti, ki jo srečujejo, in zato si ne morem misliti, da bi se prav jaz pred njo potuhnil.

Zdravnik me je pred mesecem dni srdito pogledal, ko sem po ranah nekaj pobezgal, da bi jih zadržal. Šel sem z nohtom nad krpico preko živega roba, ki je prav mikavno poganjal in ga odmaknil. To se pravi, premaknil sem ga, kjer je bil pred več tedni. In oni si je zapomnil in me je pogledal. Toliko časa je strmel brez giba vame, da sem se tudi sam ozrl vanj. Pogleda sta se srečala in takrat sem zardel do ušes. Vedel je, da razumem in res sem razumel. Mar ne bi. Velika smrt hodi naokoli za vse, to moram razumeti, tudi zame, da.

In spet mi je planila rdečica v lica, kakor zadnjič, ko je zdravnik negibno in mirno čakal z roko na moji roki in potrpežljivo zrl vame, da se tudi jaz ozrem vanj. Trdovratno je molčal. Počasi sem dvigal glavo in kri mi je planila v lica in tudi zdajle so mi zagorela, ko sem se spomnil.

»Kam pa naj to pelje? Kaj vendar hočete?« je rekel.

Asparagus poganja vsak dan in življenja nit se krajša vsak dan. Nič več se ni moč zbotati ali prelisiti, nič. To je življenje do preklica, razumi že. Kdaj boš preklican? Asparagus poganja in nit se krči kakor stenj pri sveči, ki jo je nekdo pozabil upihniti.

Samo milost še pride v poštev, le nekaj milosti, ne veliko. Ko te postavijo pred zid. »Ali z zavezanimi očmi ali brez?!« Samo te nekaj milosti pride še v poštev. Zakaj naokoli hodi velika popotnica kakor prava steklača in se ne da odgnati, vsepovsod je. In samo nekaj podob je, ki se ti bodo prikazale pred zavezanimi očmi v sončni gloriiji. Dekle na jezu, ki si usipa vodo kakor s korcem preko ramen in lijo curki v soncu nizzdol kakor suho zlato. Deviška junakovica v zaklonu za skalo, ki strelja vse popoldne preko reke v graščino in so se že vsi davno poskrili, a ona ne odjenja. In dekle, ki je splezalo zgodaj zjutraj v rogovilo na bukev med velikim truščem in vpitjem in prepevanjem tovarišev. Šlo je na svoj položaj, dvignilo se je nad sovražnika in je potočilo svojo kri na mojo in sta se obe krvi, njena in moja spojili.

Da, zdaj je tam. Minka Pusovnik! In sladak srh me spreleti, ko si pošepečem ime. To in nekaj grenkega hlipanja ponese pod zemljo in nič več.

Vse dneve stoje podobe pred mano in se izmenjujejo.